

Jonas Tilvikas – Dovilų etninės kultūros centro istorikas-etnografas.

Moksliniai interesai: etnologija.

Adresas: Rūtų g. 15 A, LT-91221 Klaipėda.

El. paštas: skliutas@gmail.com.

Jonas Tilvikas – historian-ethnographer of Ethnic Cultural Center of Dovilai.

Research interests: Ethnology.

Address: Rūtų g. 15 A, LT-91221 Klaipėda.

E-mail: skliutas@gmail.com.

Jonas Tilvikas

Dovilų etninės kultūros centras

OLGA PAVELČIKIENĖ – BAŽNYTINĖS TEKSTILĖS SIUVINĖJIMO MEISTRĖ

Anotacija

Straipsnis skirtas bažnytinio tekstilės meno istorijos problemoms nagrinėti. Apie sovietmečio – ypač sudėtingo ir nepalankaus bažnytinio meno raidai laikotarpio – tekstilę ir tekstilininkus lietuvių etnologų darbų yra nedaug. Šiame straipsnyje pristatomi aptariamojo laikotarpio komplikuotomis aplinkybėmis kūrusios bažnytinės tekstilės siuvinėtojos O. Pavelčikienės gyvenimo faktai, trumpai apžvelgiama lauko tyrimo metu inventorizuotų autorės darbų lokalizacija bei įvairovė, analizuojami jos tekstilės kūriniai būdingi bruožai. Atliekant tiriamąjį darbą taikyti literatūros analizės, struktūrizuoto interviu bei lauko tyrimo metodai.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: bažnytinė tekstilė, paramentai, procesijų reikmenys, siuvinėjimas, etnologija.

Abstract

The paper deals with the ecclesiastical textile art history problems. There are few research works by Lithuanian ethnologists about textiles and textile masters in Soviet time – the period especially complex and unfavorable for the evolution of religious art. This article presents facts of life of the church textile embroiderer O. Pavelčikienė, who worked in the complicated circumstances of the period in question. A brief overview of the author's works, inventoried during the field study, is given in terms of their variety and localization.

The characteristic features of her textile works are analyzed. In the research work methods of literary analysis, structured interviews and field research were applied.

KEY WORDS: ecclesiastical textiles, paraments, processions accessories, embroidery, ethnology.

I v a d a s

Liaudies meistrų darbai dažnai lieka beasmeniai. Ne išimtis ir bažnytinė tekstilė. Duomenų apie bažnytinio meno liaudies kūrėjus maža, ypač maža informacijos apie sudėtingą sovietinį laikotarpį. Teresė Jurkuvienė ir kiti autoriai yra akcentavę, kad surinkti informaciją apie liaudies meistrų darbus bažnyčiai iš šio laikotarpio ypač sunku. (Jurkuvienė 1997, 56; Eidėjienė 2003, 19). Menotyrininkai sovietmetį vertina nevienareikšmiškai. Autoriai akcentuoja, kad sudėtingas laikotarpis neleido plėtotis bažnytinio meno tyrimams, pristabdė bažnytinio meno raidą ir sumenkino jo lygį. Tačiau tuo metu bet kokia bažnytinė veikla buvo savotiška rezistencijos forma (Eidėjienė 2003, 19).

Tokia situacija lėmė, kad pagrindiniu straipsnyje aprašomo tyrimo tikslu ir tapo siekis įnešti tam tikrą indėlį sprendžiant bažnytinės tekstilės darbų autorystės problemas, atskleisti bažnytinės tekstilės kūrimo sąlygas sovietmečiu. Atliekant lauko tyrimą užsibrėžta surinkti ir inventorizuoti žemaitės, liaudies menininkės, bažnytinės tekstilės siuvinėjimo meistrės Olgos Pavelčikienės išlikusius darbus. Norint geriau suvokti sovietinių laikų bažnytinės tekstilės meistrų kūrybos sąlygas ir galimybes, šio straipsnio pamatą sudarančiame lauko tyrime buvo užsibrėžta užfiksuoti svarbiausius O. Pavelčikienės gyvenimo faktus. Taip pat vienas šio tiriamojo darbo uždavinių – išanalizuoti surinktą O. Pavelčikienės siuvinėtąją tekstilę ir išryškinti jos ypatumus. Siekiant visų aptartų uždavinių darbe taikyti teorinės literatūros bei faktinės medžiagos analizės, struktūrizuoto interviu bei lauko tyrimo metodai. Tokio pobūdžio tyrimo aktualumą (o drauge ir sudėtingumą) lemia faktas, kad detalaus, paremto kompleksiniais tyrimais ir išsamia faktine medžiaga darbo apie Lietuvos bažnytinę tekstilę nėra.

1. Bažnytinės tekstilės tyrinėjimų Lietuvoje apžvalga

Tarpukario Lietuvoje bažnytinės tekstilės tyrimų nebuvo, jau nekalbant apie sovietmetį – jame tokio pobūdžio darbai tiesiog neįsivaizduojami. Tai-

gi mokslininkų akiratin bažnytinė tekstilė yra patekusi sąlygiškai neseniai (ji tarytum kiek užgožta bažnytinės architektūros, tapybos ir skulptūros). Dabar ji tirama kaip bažnytinio meno dalis.

Dažniausiai bažnytinio meno tyrimai apsiriboja lokalinio požiūriu, aptariamoms visoms konkrečioms bažnyčios meno vertybėms arba pasirenkama kažkuri jos dalis, taip pat ir tekstilės, pavyzdžiui: „Degučių bažnyčios liturginiai rūbai, indai ir kiti reikmenys“ (Surdokaitė 2010) arba „Sedos parapijos bažnyčios arnotų kolekcija“ (Gradinskaitė 1997, 104–113). Daugiatomiame leidinyje „Lietuvos sakralinė dailė“¹ išsamiai pristatoma Vilkaviškio vyskupystės bažnyčių ir koplyčių istorija ir jose saugomos bažnytinio meno vertybės. Daugiausia dėmesio skiriama meniniu ir istoriniu požiūriu vertingiems dailės kūriniams: altoriams, skulptūroms, paveikslams, liturginiams indams, reikmenims, taip pat ir liturginiams drabužiams. Kitas įspūdingas leidinys, kuriame aprašomos bažnyčiose sukauptos meno vertybės, taip pat ir bažnytinės tekstilės pavyzdžiai, – Vilniaus dailės akademijos išleista kolektyvinė monografija apie Plungės dekanato sakralinę architektūrą ir dailę (Butrimas 2005). Dar paminėtinas publikacijų pluoštas, kuriame visos dėmesys skiriamas išskirtinai bažnytinėms vėliavoms: „Sedos, Pievėnų ir Renavo bažnyčių vėliavos“ (Meldytė 1997), „Siuvinėtos bažnyčių vėliavos (XIX a. antroji pusė)“ (Mikėnaitė 1998) ir kt.²

Kaip savarankiškas tyrimų objektas, bažnytinė tekstilė bene išsamiausiai atskleidžiama fundamentaliame Lietuvos dailės muziejaus išleistame kataloge „Krikščionybė Lietuvos mene. Bažnytinė tekstilė“ (2004). Leidinyje pristatomi XV–XX a. Lietuvos bažnytinės tekstilės darbai. Įvadiname straipsnyje profesionaliai aptariama liturginių drabužių raida, apibūrinami svarbiausi bažnytinės tekstilės terminai (Martinaitienė, Pinkutė 2004, 12–26).

Taigi dauguma autorių bažnytinę tekstilę tyrinėja pirmiausia menotyriiniu požiūriu, istoriniu aspektu apsiribodami konkrečia vietoje, laikotarpiu arba vienu iš bažnytinės tekstilės objektų. Ypač mažai darbų, tiriančių bažnytinį meną iš liaudies kultūros pozicijų. Vertinant bažnytinį meną tik šiais kriterijais susidaro įspūdis, kad, pavyzdžiui, XIX a. liaudies meistrų darbai

¹ *Lietuvos sakralinės dailės katalogas. Lietuvos sakralinė dailė*. Vilnius: Gervelė, 1996.

² Eidėjienė J. Bažnytinė vėliava: dailės tradicija ir šių dienų sprendimai. *Žemaičių žemė*, 2003, nr. 3. Vilnius: Žemaičių kultūros draugijos redakcija, 17–21. Radzevičiūtė U. Bažnyčios vėliavos ir paveikslai. Pavandenė. *Žemaičių praeitis*, 1996, t. 6, Vilnius: VDA leidykla, 74–78.

tarsi savaime tampa vertingi, o sovietmečiu kurti – „tik kičas“ ir vertingi tik kaip rezistencijos forma. Tačiau reikėtų nepamiršti, kad liaudies kūrybą atsijojia laikas, palikdamas vertingiausius kūrinius ir technikas, priimtinas konkrečiai vietai ir laikotarpiui. Taip pat lieka neaiškūs kai kurie terminai, pavyzdžiui, *bažnytinis menas* ir *bažnytinė tekstilė* apima ir profesionalų, ir liaudies meistrų kūrybą.

Minėtų darbų kontekste išsiskiria Teresės Jurkuvienės straipsnis „Liaudies tekstilė Lietuvos bažnyčiose“ (Jurkuvienė 1997, 50–59). Nors pati autorė pažymi, kad darbas fragmentiškas ir daugelis nagrinėtų problemų reikalauja atskirų tyrimų, straipsnis vertingas kaip puikus atspirties taškas tolesniems tyrimams. T. Jurkuvienė aptaria bent keletą bažnytinės liaudies tekstilės problemų: sovietmečio problematiką ir tautiškumo palaikymo apraiškas, autorystės nustatymą (ypač sovietinio laikotarpio), autorė skiria profesionaliojo ir liaudies meno vertinimo kriterijus, išryškina profesionaliojo ir liaudies meno sąveikas bažnytinėje erdvėje. Tokio pobūdžio darbų labai mažai.

2. Atlikto lauko tyrimo eiga ir statistiniai rezultatai

Tyrimo metu siekta surinkti O. Pavelčikienės gyvenimo ir kūrybos faktus, taip pat lokalizuoti ir suregistruoti meistrės bažnytinės tekstilės siuvinėjimo darbus.

2.1. Tyrimo struktūra

Tyrimas vyko dviem etapais. Pirmajame etape buvo applančytos bažnyčios, kuriose autorė žinojo esant jos darbų. Išvykose dalyvavo pati meistrė ir padėjo identifikuoti darbus. Antrajame etape pasirinktos Gargždų dekanato bažnyčios pagal tyrimo organizatoriaus Dovilų etninės kultūros centro veiklos geografiją³. O. Pavelčikienė negalėjo pasakyti, ar šios bažnyčios turi jos siuvinėtų paramentų ir vėliavų, išskyrus Priekulės bažnyčią, kuri applančyta pirmajame etape, nes autorė žinojo ten esant jos darbų. Dėl silpnos sveikatos autorė antrojo etapo išvykose nebedalyvavo. Taigi autorės darbų ieškota tiksliniu ir atsitiktiniu būdu.

³ Dovilų etninės kultūros centras priklauso Klaipėdos rajono savivaldybei ir veikia Klaipėdos rajone.

Tyrimą atliko Dovilų etninės kultūros centro istorikas-etnografas Jonas Tilvikas, Klaipėdos universiteto lektorė Elena Matulionienė ir Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Lietuvių filologijos ir etnologijos specialybės studentė Vaida Majauskytė. Lauko tyrimus organizavo Dovilų etninės kultūros centras 2007–2008 m.

2.2. Tyrimo rezultatai

Iš viso aplankytos 9 bažnyčios. Lauko tyrimu metu lokalizuotas 31 darbas, kurių autorystė priskiriama O. Pavelčikienei: 13 arnotų, 8 stulos, 2 drabužiai, 6 vėliavos. Taigi vidutiniškai po 3,4 darbo kiekvienoje bažnyčioje.

Pirmajame etape aplankytos Telšių Šv. Antano Paduviečio katedra, Telšių mažoji Švč. Mergelės Marijos į dangų ėmimo bažnyčia, Kartenos Švč. Mergelės Marijos į dangų ėmimo bažnyčia, Priekulės Šv. Antano Paduviečio bažnyčia. Kaip autorė ir teigė, visose keturiose aplankytose bažnyčiose rasta jos darbų – iš viso 18. Vidutiškai po 4,5 darbo kiekvienoje bažnyčioje.

Naudodamasi šiame etape surinkta medžiaga V. Majauskytė parašė baigiamąjį bakalauro darbą „Sakralinė tekstilė: Olgos Pavelčikienės kūryba“.

Antruoju etapu aplankytos penkios Gargždų dekanato bažnyčios: Judrėnų Šv. Antano Paduviečio, Vėžaičių Šv. Kazimiero, Veiviržėnų Šv. apaštalo evangelisto Mato, Gargždų Šv. arkangelo Mykolo, Endriejavo Šv. apaštalo Andriejaus. Jose rasta 14 meistrės siuvinėtų paramentų ir procesijos reikmenų, vidutiniškai po 2,8 darbo kiekvienoje bažnyčioje. Ne visas paramentalijas ir procesijos reikmenis buvo galima apžiūrėti Vėžaičių ir Gargždų bažnyčiose. Todėl tikėtina, kad šiose bažnyčiose jų gali būti daugiau. Atsitiktinis bažnyčių pasirinkimas ir ten aptiktų O. Pavelčikienės darbų gausa rodo, kad ir kitose Žemaitijos bažnyčiose galima rasti autorės darbų. Tai paliudijo kai kurie aplankytų bažnyčių klebonai.

3. Olgos Pavelčikienės biografijos faktai

3.1. Šeima

Olga Pavelčikienė (Šarkauskaitė) gimė 1932 m. Lieplaukėje, Telšių rajone. Mama Kazimiera Šarkauskienė, tėvas Antanas Šarkauskas. Šeimoje augo penki vaikai: trys broliai ir dvi seserys. Tėvai buvo mažažemiai, prie šeimos pragyvenimo prisidurdavo papildomais darbais: tėvas dirbo geležinkelio tiesimo darbus, mama siūdavo.

3.2. Išsilavinimas

O. Pavelčikienė mokėsi Lieplaukėje pradinėje mokykloje, paskui baigė septynmetę Lieplaukės mokyklą. Įstojo į Telšių dailiųjų amatų mokyklą, bet ten mokėsi tik vienus metus. Buvo išmesta už Stalino piešinį. Kuo buvo kaltinama, menininkė negali pasakyti: „Išmetė, kad nupiešiau Staliną.“⁴ Lieplaukėje aštuonerius metus dirbo bibliotekoje. Nuo 1962 m. apsigyveno Klaipėdoje, 1964 m. ištekėjo už Jono Pavelčiko.

3.3. Kūrybos istorija

Olgos Pavelčikienės gabumai atsiskleidė mokykloje. Autorei gerai sekėsi piešti. Mokytojai prašydavo nupiešti vaizdines priemones pamokoms, draugai prašydavo atvirukų. Kaip pati autorė sako, „piešdavau visai mokyklai“⁵. Siuvinėti pradėjo būdama 14 metų. Autorės mama važiuodama į Telšių turgų parduoti maisto produktų pasiimdavo Olgos ir sesers Emilijos rankdarbių, kuriuos pastebėjo Telšių katedros zakristijonas Kazimieras Dunauskas. Jis ir paprašė pabandyti siuvinėti bažnyčiai.

Pirmas išsiuvinėtas darbas buvo *žalias arnotas*. Tuo metu meistrei buvo maždaug dvidešimt ketveri metai. Bažnytinės tekstilės siuvinėjimu ji užsiėmė nuo 1956 iki 1992 m. Taigi autorė bažnyčiai siuvinėjo apie trisdešimtšėserius metus. Meistrės sesuo Emilija šiuo darbu užsiėmė apie dešimtmetį. Siuvinėjimas bažnyčiai buvo bemaž pagrindinis meistrės užsiėmimas. O. Pavelčikienė nurodo, kad darbo buvo daug, tačiau už jį būdavo gana neblogai atlyginama. Jos teigimu, už arnoto išsiuvinėjimą buvo sumokama 25 rubliai, už kapą – 35, už stulą – 15 rublių. Tiesa, autorė nenurodo, kuriais metais buvo mokamos tokios sumos.

4. Darbo organizavimas ir autentiškos kūrybos galimybės

4.1. Sovietinio laikotarpio specifika

Sovietinis laikotarpis diktavo griežtas sąlygas bažnyčiai ir visiems su ja susijusiems žmonėms, taip pat ir menininkams. Ne išimtis ir autorė. Tokį darbą reikėjo slėpti, apie jį žinojo tik šeimos nariai. Siuvinėdavo Olga su seserimi pasitiesusios audeklą, ant kurio susidėdavo siuvinėjimo reikme-

⁴ Pateikėja Olga Pavelčikienė, g. 1932 m. Lieplaukės k., Telšių r.

⁵ Ta pati.

nis, – taip galėdavo viską greitai paslėpti pasirodžius netikėtiems svečiams. Sesuo, susidūrusi su sovietinėmis struktūromis, šį darbą metė.

4.2. Užsakovo sąlygos

Užsakovas retai kada pasakydavo, ką išsiuvinėti, todėl autorė darbus dekoravo savo nuožiūra. Meistrė gaudavo iš zakristijono sukirptą audinį ir lakonišką apibūdinimą, kam darbas bus skirtas. Jei reikėdavo išsiuvinėti vėliavas, užsakovas nurodydavo, koks šventasis bus jose vaizduojamas. Paties paveikslo dažniausiai neparodydavo, kartais duodavo mažą šventojo paveikslėlį. Siuvinų spalvas ir ornamentus autorė rinkdavosi pati, derindama prie audinio. Medžiagas darbui (audinius, siūlus) meistrei duodavo užsakovas K. Dunauskas.

4.3. Kūrybos procesas

Pirmiausia autorė turėjo susikurti viziją, kaip atrodys galutinis vaizdas. Siuvinėjimo brėžinius kurdavo pati. Tai daugiausia kūrybinių pastangų reikalaujantis darbas.

1. Kurdama remdavosi savo pačios vaizduote ir skoniu, savo „fantazija“. 2. Kai galėdavo, pasižvalgydavo po bažnyčias, įsižiūrėdavo į jų interjerą. 3. Olga užsimena, kad zakristijonas buvo davęs siuvinėjimų knygą. Meistrė ją pavartydavo, bet, autorės teigimu, tai nebuvo įkvėpimo šaltinis. Kokia tai knyga, autorė neatsimena ir nėra išsaugojusi. 4. Taip pat autorė pasakojo, kad vieno darbo būsimą vaizdą susapnavo.

4.3. Užsakymo atlikimas

Arnotui išsiuvinėti sugaišdavo apie savaitę. Jei terminas būdavo trumpesnis, autorė rinkdavosi storesnius siūlus, kad darbas eitų sparčiau. Norėdama sutaupyti siūlų O. Pavelčikienė išsisiuvinėdavo elemento kontūrus, taip reikėdavo mažiau siūlų užpildymui. Išsiuvinėtus darbus grąžindavo K. Dunauskui. Pačių liturginių drabužių ar vėliavų nesiūdavo, tą darbą dirbo kitos moterys ar pats zakristijonas. Jo siūdintiems liturginiams drabužiams ir vėliavoms būdingas dekoras „tautinė juostelė“.

Kur darbai iškeldavo, autorė nežinodavo, tik kartais būdavo užsimeinama, kokiai bažnyčiai priklausys darbas. Kadangi užsakovas buvo Telšių katedros zakristijonas, į jį kreipdavosi Telšių vyskupystės kunigai, todėl galima spėti, kad didžioji darbų dalis liko Žemaitijos regione.

5. Kūrybos bruožai

5.1. Spalvos

Meistrės siuviniams būdingas ryškus, sodrus koloritas. Ant šviesaus (balto) audinio siuvinėjama ryškesnėmis spalvomis (geltona, raudona, violetinė, žalia), o ant tamsaus (juodo, violetinio, raudono, žalio) audinio siuvinėjama šviesesnėmis spalvomis: balta, geltona, oranžinė, salotinė. Išsiuvinėtuose darbuose neaptikta vienspalvio siuvinėjimo. Gėlių žiedai, lapai, kviečių varpos, vynuogės siuvinėjant tonuojamos bent trimis atspalviais arba derinamos kelios spalvos. Apie tokį darbą pati sako: „visai kitaip atrodo“⁶ (žr. 1, 2 pav.).

1 pav. Dvipusė vėliava iš Kartenos Švč. Mergelės Marijos į dangų ėmimo bažnyčios. Augaliniame ornamente įkomponuoti paukšteliai ir vienas iš daugelio autorės siuvinėtų kryžių. Dov. EKCA F

⁶ Pateikėja Olga Pavelčikienė, g. 1932 m. Lieplaukės k., Telšių r.

2 pav. Arnotas iš Telšių Švč. Mergelės Marijos į dangų ėmimo bažnyčios. Dekoruootas pasikartojančių elementų ornamentu. Matyti autorei būdingas spalvų tonavimas, skirtingų atspalvių derinimas. Dov. EKCA F

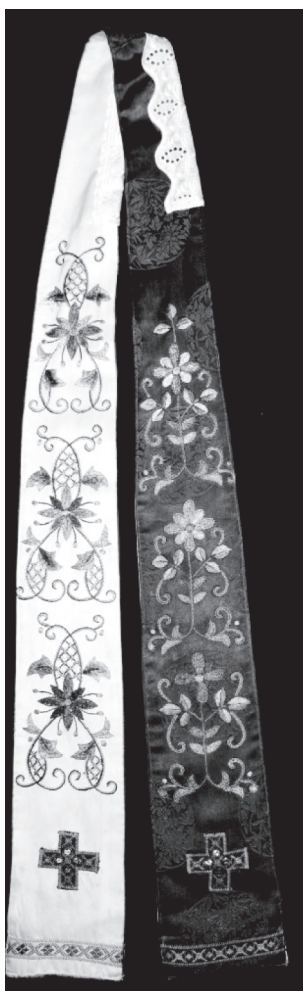
5.2. Ornamentika

Meistrės darbuose vyrauja du komponavimo būdai: pasikartojantis ir tęstinis komponavimas. Arnotams būdingas atskiras, pasikartojantis elementų komponavimas. Jie dekoruoti vienodų ornamentų kompozicijomis. Dauguma autorės siuvinėtų stulų dvipusės (žr. 4 pav.). Skirtingose stulų pusėse ornamentai skiriasi. Stulose aptinkami visi autorės siuvinėjimui būdingi komponavimo būdai ir dauguma elementų. Vėliavose ornamentas komponuojamas po centre esančiu paveikslu ar monograma. Ornamantai vėliavos pusėse skirtingi.

O. Pavelčikienės siuviniuose vyrauja augaliniai motyvai. Dažniausiai siuvinėjamos *gėlės*, *kviečių varpos*, *vynuogės*. Zoologiniai elementai *paukšteliai* nustatyti tik vienoje vėliavoje (žr. 1 pav.). Kiti būdingi ornamentų elementai – *taurė* ir *kryžius*. Visi ornamentų elementai išsiskiria varian-

3 pav. Autorei būdingas žiedų variantiškumas ir stilizacija. Dov. EKCA F

tiškumu. Eskizuose suskaičiuoti dvidešimt keturi žiedų variantai, siuvinuose – devyni (keli žiedų variantai pateikiami 3 pav.). Meistrė dažnai pati negali įvardyti, kokios gėlės žiedą pavaizdavo. „Vieną kartą išsiuvinėjus norėdavosi kažką pakeisti.“⁷ Taip pamažu žiedai įgaudavo abstrakčias, stilizuotas formas. Labiausiai mėgstami primenantys našlaites, ramunes, lelijas. Prie jų derindavo lapus, kokios formos labiau tinka. Piešiniuose išsiskiria penkiolika skirtingų lapų, rastuose darbuose – šeši lapų variantai. Kiti du mėgstami nors ir ne taip išpuoselėti augaliniai elementai – *kviečių varpa* ir *vynuogių kekė*. Eskizuose matomi penki vynuogių kekių variantai, išsiuvinėtuose darbuose – trys. Kviečių varpų autorės piešiniuose galima išskirti keturis variantus, rastuose siuvinuose aptikti – du. Piešiniuose yra vienuolika skirtingų kryžių ir dešimt taurių. Autorės eskizuose

4 pav. Stula iš Endriejavo Šv. apaštalo Andriejaus bažnyčios, dekoruota pasikartojančių elementų atskiromis kompozicijomis. Abiejose pusėse ornamentas augalinis, sudarytas iš skirtingų elementų. Dov. EKCA F

⁷ Pateikėja Olga Pavelčikienė, g. 1932 m. Lieplaukės k., Telšių r.

nupiešti tik vienastiebiai kryžiai. Tiek jų išorė, tiek ir vidinė dalis puošta augaliniais motyvais (stilizuotais *lapais, žiedais, erškėčiais*), „S“ formos detalėmis, spinduliais, apskritimu, spiralėmis. Kryžiaus stiebo ir skersinio formos: lygūs stačiakampiai, lygūs stačiakampiai – perspektyvoje, praplatinta apatinė statmens dalis, išplatinti visi galai, profiliuoti galai.

Išvados

O. Pavelčikienės kūrybinė biografija atspindi literatūroje menkai aprašytą ir dviprasmiškai vertinamą sovietinį bažnytinio meno laikotarpį, atskleidžia to meto bažnytinės tekstilės gamybos aplinkybes, jos patekimą į bažnyčias.

Aprašant O. Pavelčikienės kūrybą, lokalizuotas ir inventorizuotas 31 darbas. Didžiausią darbų dalį sudaro siuvinėjimu dekoruoti paramentai ir procesijų vėliavos. Užfiksuotų darbų gausa ir paplitimo geografija rodo meistrės darbų pripažinimą ir produktyvumą.

Meistrės siuviniai yra bažnytinio meno ir liaudies meno sintezės pavyzdys. Autorės estetiką formavo kaimo aplinka ir bažnytinė tradicija, kurią ji interpretavo savaip, įnešdama savo kūrybos elementų. Autorės ornamentika išsiskiria variantiškumu ir liaudiška estetika.

Atliktas tyrimas papildo lietuvių bažnytinės tekstilės kūrėjų ir inventorius sąrašą, praplečia tyrimų galimybes.

Šaltiniai

Dov. EKCA A – Dvilų etninės kultūros centro garso įrašų archyvas
1. Pateikėja Olga Pavelčikienė, g. 1932 m. Lieplaukės k., Telšių r.
Dov. EKCA F – Dvilų etninės kultūros centro foto archyvas

Literatūra

Eidėjienė 2003 – Jurgita Eidėjienė. Bažnytinė vėliava: dailės tradicija ir šių dienų sprendimai. *Žemaičių žemė*, nr. 3. Vilnius: Žemaičių kultūros draugijos redakcija, 17–21.
Gradinskaitė 1997 – Vilma Gradinskaitė. Sedos parapijos bažnyčios arnotų kolekcija. *Žemaičių praeitis*, 15. Vilnius: VDA leidykla, 104–113.
Griciūtė-Šveberienė 2011 – Liepa Griciūtė-Šveberienė. *XVII–XVIII a. bažnytinės procesijos Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje*.
Griciūtė 2002 – Liepa Griciūtė. Alsėdžių bažnyčios procesijų reikmenys XVII–XIX a. Alsėdžiai. *Žemaičių praeitis*, 10. Vilnius: VDA leidykla, 131–138.
Griciūtė-Šveberienė 2011 – Liepa Griciūtė-Šveberienė. Salantų bažnyčios liturginiai indai ir kiti reikmenys. Salantų bažnyčia: istorija, meno vertybės ir žmonės. *Žemaičių praeitis*, 15. Vilnius: VDA leidykla.

- Griciūtė-Šveberienė 2011 – Liepa Griciūtė-Šveberienė. Marijos atvaizdas procesijų vėliavose ir altorėliuose, remiantis XVII–XVIII a. rašytiniais šaltiniais. *Virgo venerabilis: Marijos paveikslas Lietuvos kultūroje*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 147–175.
- Jurkuvienė 1997 – Teresė Jurkuvienė. Liaudies tekstilė Lietuvos bažnyčiose. *Menotyra*, nr. 3, 50–59.
- LSDK I, 1 – *Lietuvos sakralinės dailės katalogas*. Red. k. pirm. A. Gaižutis. Vilnius: Gervėlė, 1996.
- LSDK I, 2 – *Lietuvos sakralinės dailės katalogas. Vilkaviškio vyskupija. Vilkaviškio dekanatas*. Sudarytoja Teresė Jurkuvienė. Vilnius: Gervėlė, 1997.
- LSDK I, 3 – *Lietuvos sakralinės dailės katalogas. Vilkaviškio vyskupija. Lazdijų dekanatas*. Sudarytoja Skirmantė Smilgytė-Žeimienė. Vilnius: Gervėlė, 1998.
- LSDK I, 4 – *Lietuvos sakralinės dailės katalogas. Vilkaviškio vyskupija. Aleksoto dekanatas*. Sudarytoja Gražina Marija Martinaitienė. Vilnius: Gervėlė, 2000.
- LSDK I, 5 – *Lietuvos sakralinės dailės katalogas. Vilkaviškio vyskupija*. Sudarytojos Dalia Vasiliūnienė, Skirmantė Smilgytė-Žeimienė. Vilnius: Gervėlė, 2003.
- LSDK I, 6, 1 – *Lietuvos sakralinės dailės katalogas. Vilkaviškio vyskupija. Šakių dekanatas. Barzdai–Lukšiai*. Sudarytojos Regimanta Stankevičienė, Gabija Surdokaitė. Vilnius: Gervėlė, 2006.
- LSDK I, 6, 2 – *Lietuvos sakralinės dailės katalogas. Vilkaviškio vyskupija. Šakių dekanatas. Naudžiai–Žvirgždaičiai*. Sudarytojos Regimanta Stankevičienė, Gabija Surdokaitė. Vilnius: Gervėlė, 2007.
- Martinaitienė, Pinkutė 2004 – Gražina Marija Martinaitienė, Eglė Pinkutė. Liturginių rūbų istorijos metmenys. Bažnytinė tekstilė. *Lietuvos sakralinė dailė*, 3. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 12–26.
- Meldytė 1997 – Rimantė Meldytė. Sedos, Pievėnų ir Renavo bažnyčių vėliavos. *Žemaičių praeitis*, 15, Vilnius: VDA leidykla, 95–103.
- Mikėnaitė 1998 – Akvilė Mikėnaitė. Siuvinėtos bažnyčių vėliavos (XIX a. antroji pusė). *Lietuvos dailės muziejaus metraštis* 2. Vilnius: Baltos lankos.
- PDSAD 1 – *Plungės dekanato sakralinė architektūra ir dailė. Plungė, Kuliai, Stalgėnai, Pakutuvėnai*. Sudarytojas Adomas Butrimas. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2004.
- PDSAD 2 – *Plungės dekanato sakralinė architektūra ir dailė. Rietavas. Tverai. Kantaučiai. Lieplaukė. Medingėnai. Žlibinai*. Sudarytojas Adomas Butrimas. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005.
- PDSAD 3 – *Plungės dekanato sakralinė architektūra ir dailė. Plateliai. Beržoras. Gintališkė. Šateikiai. Žem. Kalvarija. Gegrėnai*. Sudarytojas Adomas Butrimas. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005.
- PDSAD – *Plungės dekanato sakralinė architektūra ir dailė. Plungė, Kuliai, Stalgėnai, Pakutuvėnai, Rietavas, Tverai, Kantaučiai, Lieplaukė, Medingėnai, Žlibinai, Plateliai, Beržoras, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Sudarytojas Adomas Butrimas. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005.
- Radzevičiūtė 1996 – U. Radzevičiūtė. Bažnyčios vėliavos ir paveikslai. Pavandenė. *Žemaičių praeitis*, 6. Vilnius: VDA leidykla, 74–78.
- Ramonienė 2002 – Dalia Ramonienė. Baroko tapybos pavyzdžiai Alsėdžių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčioje. Alsėdžiai. *Žemaičių praeitis*, 10, 83–88.
- Ramonienė 2011 – Dalia Ramonienė. Senosios Salantų bažnyčios altorių ir jų paveikslų istorinė ir meninė apžvalga. Salantų bažnyčia: istorija, meno vertybės ir žmonės. *Žemaičių praeitis*, 15, 141–161.

Surdokaitė 2010 – Gabija Surdokaitė. Degučių bažnyčios liturginiai rūbai, indai ir kiti reikmenys. *Žemaičių Naumiestis. Lietuvos lokaliniai tyrimai*. Prieiga internetu: http://www.llt.lt/pdf/z_naumiestis/Z_naumiestis-rubai.pdf (žiūrėta 2012 11 12).

Jonas Tilvikas

OLGA PAVELČIKIENĖ – CHURCH TEXTILE EMBROIDERY MASTER

Summary

The paper deals with the history of ecclesiastical textile art issues. It presents the facts of life and creative work of ecclesiastical textile embroiderer O. Pavelčikienė in Soviet time period.

The research described in this article is aimed to make a contribution to the problems of authorship of church textile works. It also seeks to reveal the ecclesiastical textile artists' working conditions and opportunities in Soviet time period, analyze the collected O. Pavelčikienė embroidered textiles and highlight its features.

In order to meet the above mentioned goals, methods of the theoretical analysis of literature and factual material, structured interviews and field research were applied. The relevance (along with the complexity) of this kind of research is due to the fact that detailed, research-based complex and comprehensive work on the actual material on the Lithuanian church textiles is not available so far.

The foundation of this article is a field study which has been initiated to capture the key O. Pavelčikienė facts of life, complete with inventory of folk artist, samogitian, ecclesiastical textile embroidery master O. Pavelčikienė surviving works.

O. Pavelčikienė creative biography reflects poorly described in the literature and ambiguously valued religious art in the Soviet time period. It reveals the circumstances of the church textile production, and its ways of accessing the churches in that time. Describing O. Pavelčikienė works, there were 31 work items localized and inventory: 13 chasuble, 8 stole, 2 clothes, 6 flags. The authorship of the works is certified by the O. Pavelčikienė herself, and the authenticity is confirmed by the preserved master's drawings. The largest part of the embroidery works constitute

decorated paraments and procession flags. Recorded abundance and geography prevalence of works show master's recognition and her productivity. Her embroideries are an example of the religious and folk art synthesis. The author's aesthetics are shaped by the rural environment and ecclesiastical tradition, which she interpreted in her own way and brought her own creative elements. The author's ornaments stand out in variability and folk aesthetics. The investigation extends the list of Lithuanian ecclesiastical textile makers, expands their inventory, also it extends capabilities of regional comparability research.